

TEOLOGIA I MORALNOŚĆ
Volumen 11(2016), numer 1(19)
doi: 10.14746/TIM.2016.19.1.9

PAWEŁ ADAM MAKOWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Teologiczny

Dyplomacja wobec problematyki ochrony środowiska naturalnego w świetle wypowiedzi Jana Pawła II i Benedykta XVI

Diplomacy and Protection of the Environment in the Light
of the Speeches by Pope John Paul II and Benedict XVI

We współczesnym świecie środowisko naturalne podlega coraz większej degradacji. Sytuacja ta skłania do podjęcia działań nie tylko w skali lokalnej czy regionalnej, ale także międzynarodowej. Na poziomie międzynarodowym istotną rolę odgrywa dyplomacja, która poprzez zaangażowanie w działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego może zapobiec wielu kataklizmom. Stąd tak ważne jest podjęcie refleksji w tym zakresie, aby odnaleźć drogi prowadzące do skutecznej ochrony środowiska naturalnego.

Współcześnie ochroną środowiska naturalnego nazywa się sposób wykorzystywania zasobów naturalnych umożliwiający maksymalne ograniczenie zniszczeń i zanieczyszczeń środowiska. Ochrona środowiska w odróżnieniu od ochrony przyrody dopuszcza wykorzystywanie jej dla potrzeb człowieka, ale stara się uwzględniać jego długofalowe, a nie tylko bieżące potrzeby. Według słów Gifforda Pinchota, pierwszego szefa służb leśnych w USA, ochrona środowiska naturalnego oznacza największą korzyść dla największej liczby ludzi w jak najdłuższym czasie. Dlatego jest ona ściśle powiązana z ekologią, której najważniejszym celem jest zapobieganie negatywnemu oddziaływaniu człowieka na to środowisko. Współcześnie ekologia dotyczy jednak problematyki współistnienia ludzi, zwierząt i roślin we wspólnym środowisku życia, jakie stanowi Ziemia. Ta koegzystencja różnych gatunków w biosystemie jest daleka od harmonii. Narastające w skali globalnej zmiany klimatyczne i jego skutki sprawiają, że ochrona środowiska naturalnego staje się jednym z ważniejszych tematów debaty publicznej.

Spośród przemówień Jana Pawła II adresowanych do dyplomatów na szczególną uwagę zasługują trzy: przemówienie w ośrodku ONZ w Nairobi z 1985 roku, a także do korpusu dyplomatycznego z 1989 i 2002 roku. Natomiast w przypadku do Benedykta XVI warto przypomnieć wypowiedź skierowaną do korpusu dyplomatycznego z 2010 roku, która w całości została poświęcona problematyce środowiska naturalnego. Kwestie te są również poruszane w: encyklikach (*Centesimus annus*, *Sollicitudo rei socialis*, *Caritas in veritate*), a także w Orędziach na Światowy Dzień Pokoju oraz innych przemówieniach do przedstawicieli państw, organizacji czy instytucji. Celem niniejszej publikacji jest ukazanie nauczania Jana Pawła II i Benedykta XVI dotyczącego środowiska naturalnego i skierowanego do dyplomatów w zakresie oraz przedstawienie wymiaru normatywnego tego nauczania.

ŚRODOWISKO NATURALNE W UJĘCIU JANA PAWŁA II

Jan Paweł II był pierwszym papieżem, który poświęcił wiele uwagi środowisku naturalnemu. Można powiedzieć, że stworzył on własną koncepcję jego ochrony. Ma ona charakter teocentryczny i odwołuje się do zakorzenionej w Biblii kreacjonistycznej wizji świata. Podczas spotkania z korpusem dyplomatycznym 10 stycznia 2002 roku papież apelował o ochronę środowiska naturalnego we współczesnym świecie. Skłaniał także do refleksji w tym zakresie, która ma na celu ukazać „rosnącą świadomość wzajemnej zależności ludzi i przyrody, której zasoby – stworzone dla wszystkich, lecz ograniczone – muszą być chronione, przede wszystkim dzięki ścisłej współpracy międzynarodowej”.

W trakcie spotkania z dyplomatami w ośrodku ONZ w Nairobi w 1985 roku Jan Paweł II podkreślił, iż Biblia naucza o tym, że Bóg stworzył wszystkie rzeczy, a potem powierzył je trosce ludzi, którzy zostali stworzeni na Jego podobieństwo. Bóg powiedział do Adama i Ewy: „Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną; abyście panowali nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi” (Rdz 1,28). Zdaniem papieża, owo panowanie człowieka nad stworzeniem powinno odbywać się w taki sposób, aby służyło ono całej rodzinie ludzkiej. Dotyczy to zwłaszcza sprawiedliwego korzystania z zasobów natury dla integralnego rozwoju obecnych i przyszłych pokoleń, gdyż środowisko nie może być wykorzystywane do osiągania egoistycznych celów, lecz musi służyć dobru całej ludzkości.

W ocenie Jana Pawła II środowisko naturalne poddawane jest coraz większym przemianom, w związku z czym ulega różnorodnym zagrożeniom. Przyczynia się do tego gwałtowny rozwój nauki i techniki, który z jednej strony daje wiele nowych możliwości, m.in. dostosowania środowiska naturalnego do potrzeb ludzkości, zaś z drugiej strony może doprowadzić do nieodwracalnych szkód w dziedzinie ekologii i życia społecznego. W tym kontekście Jan Paweł II

zwracał uwagę, że to człowiek, a nie nauka i technika, powinien określać przyszłość świata. Dlatego wszystko, co ogranicza wolność decyzyjną człowieka w określaniu przyszłości lub tej wolności nie szanuje, stanowi zagrożenie dla wszystkich sfer życia ludzkiego (także środowiska naturalnego), w którym żyje.

We współczesnym świecie istnieje wiele zagrożeń środowiska naturalnego. Do najważniejszych z nich papież zaliczał: niszczenie lasów, zanieczyszczenie wody i powietrza, erozję gleby, pustynnienie, kwaśny deszcz i wiele innych. Dotykają one zwłaszcza kontynentu afrykańskiego, gdzie wiele narodów rozwijających się z ogromnym trudem przechodzi przez kolejne stadia uprzemysłowienia. Człowiek jako ostatni spośród stworzeń został powołany do istnienia, aby odpowiedzialnie i życzliwie zarządzać światem, w którym żyje. Niestety, żądza posiadania zapanowała nad człowiekiem, a nieodpowiedzialne eksploatowanie spowodowało utratę zdolności do samoistnej regeneracji przez środowisko naturalne. Jan Paweł II mówił w tym kontekście o błędzie antropologicznym.

U korzeni bezmyślnego niszczenia środowiska naturalnego tkwi błąd antropologiczny, niestety rozpowszechniony w naszych czasach. Człowiek, który odkrywa swą zdolność przekształcania i w pewnym sensie stwarzania świata własną pracą, zapomina, że zawsze dzieje się to w oparciu o pierwszy dar, otrzymany od Boga na początku w postaci rzeczy przezeń stworzonych. Człowiek mniema, że samowolnie może rozporządzać Ziemią, podporządkowując ją bezwzględnie własnej woli, tak jakby nie miała ona własnego kształtu i wcześniejszego, wyznaczonego jej przez Boga przeznaczenia, które człowiek, owszem, może rozwijać, lecz któremu nie może się sprzeniewierzyć. Zamiast pełnić rolę współpracownika Boga w dziele stworzenia, człowiek zajmuje Jego miejsce i w końcu powoduje bunt natury, raczej przez niego tyranizowanej niż rządzonej¹.

Z przytoczonych słów papieża wynika, że niekontrolowana eksploatacja przyrody nie znajduje uzasadnienia w nakazie Stwórcy – czyńcie sobie ziemię poddaną (por. Rdz 1,28). Człowiek, sprzeciwiając się Bogu, wyzwolił opór natury, która nie mogąc samoistnie przywrócić naruszonej równowagi, reaguje gwałtownymi zaburzeniami klimatycznymi. Ten niezgodny z wolą Boga brak solidarności człowieka z przyrodą ujawnia ograniczenia ludzkiej kondycji, jego podatność na żądę posiadania i podporządkowania sobie innych gatunków, a także brak wrażliwości na piękno i harmonię natury.

ŚRODOWISKO NATURALNE W UJĘCIU BENEDYKTA XVI

Benedykt XVI w nauczaniu do dyplomatów także odniósł się do kwestii środowiska naturalnego, poświęcając temu zagadnieniu całe spotkanie z korpusem

¹ Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus* Ojca Świętego Jana Pawła II. W setną rocznicę encykliki *Rerum novarum*, Rzym 1 maja 1991 r., w: *Dziela zebrane Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 2006.

dyplomatycznym 11 stycznia 2010 roku. Papież zwrócił uwagę, że przyczyną kryzysu środowiska naturalnego jest często kryzys gospodarczy. U jego źródeł leży zazwyczaj egoistyczny i materialistyczny sposób myślenia, który nie podlega żadnym ograniczeniom. Zdaniem Benedykta XVI, ta sama mentalność zagraża także dziełu stworzenia, jakim jest środowisko naturalne. Przykładem jej była rzeczywistość po upadku muru berlińskiego, w której ateistyczne i materialistyczne reżimy odgrywały wiodącą rolę w kształtowaniu przyszłości starego kontynentu. Budowały one systemy gospodarcze, które wyrządzały szkody nie tylko godności i wolności poszczególnych osób i narodów, ale również środowisku – zanieczyszczając glebę, wodę oraz powietrze. Dlatego papież apelował, że „ochrona stworzenia nie jest głównie wymogiem estetycznym, lecz – w znacznie większym stopniu – wymogiem moralnym, bowiem przyroda wyraża zamysł miłości i prawdy, który nas poprzedza i który pochodzi od Boga”². Stąd zrodziło się przekonanie, że problemy środowiska naturalnego mają podłoże moralne. Umiejętne ich rozwiązywanie wymaga wychowywania proekologicznego, aby doszło do autentycznej przemiany mentalności ludzi i przyjęcia przez nich nowego stylu życia. Powinien on uwzględniać powściągliwość, umiarkowanie i samodyscyplinę oraz popierać takie formy produkcji rolnej i przemysłowej, które szanowałyby środowisko oraz zaspokajały potrzeby wszystkich ludzi. Benedykt XVI, kierując słowa do dyplomatów, zwrócił uwagę, że Kościół poprzez propagowanie ekologicznego stylu życia chce uczestniczyć w procesie wychowywania. Jednak w dalszym ciągu, zwłaszcza w wielu krajach zachodnich, w środowiskach politycznych, kulturalnych i mediach, szerzy się brak poważania, a niekiedy wrogość i pogarda wobec religii. Odrzucenie jej powoduje brak wrażliwości na pojawiające się niesprawiedliwości w eksploatacji zasobów naturalnych, czego skutkiem jest pojawianie się wielu konfliktów (także o charakterze zbrojnym), które niszczą środowisko naturalne i powodują nieodwracalne skutki w przyrodzie. Kościół wielokrotnie wskazywał na konieczność zrozumienia tego, że środowisko naturalne jest wspólną własnością wszystkich pokoleń mieszkańców Ziemi. Zwracał uwagę na potrzebę ascezy w konsumpcji oraz dobrowolnych wyrzeczeń. Przypominał, że obowiązuje sprawiedliwość międzypokoleniowa i odpowiedzialność za przyszłe generacje mieszkańców Ziemi. W tym kontekście troska o środowisko naturalne i zaangażowanie dyplomacji na rzecz jego ochrony powinny zajmować należyte miejsce w hierarchii wszystkich podejmowanych przez nią zadań. „Skoro chce się budować prawdziwy pokój, to jak można oddzielać od siebie lub nawet przeciwstawiać sobie ochronę środowiska”. Aby temu przeciwdziałać, należy dążyć do integralnego rozwoju ludzkiego. Papież mówił o nim w swojej encyklice *Caritas in veritate* – „integralny rozwój ludzki

² Przemówienie Ojca Świętego Benedykta XVI do korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej 11 stycznia 2010 r., https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/speeches/2010/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20100111_diplomatic-corps.html [dostęp: 20.12.2016]

jest ściśle związany z powinnościami wynikającymi ze stosunku człowieka do środowiska naturalnego, które należy traktować jako dar Boży dla wszystkich i którego wykorzystywanie pociąga za sobą wspólną odpowiedzialność za całą ludzkość, szczególnie za ubogich i za przyszłe pokolenia³. Jeżeli nie uważa się przyrody za dzieło stworzenia Boga, lecz za zwykły owoc przypadku czy determinizmu ewolucyjnego, to wszelka ingerencja w środowisko naturalne jest usprawiedliwiona. Z kolei traktowanie środowiska naturalnego jako daru Boga pomaga lepiej zrozumieć jego wartość dla integralnego rozwoju ludzkiego. Zdaniem Benedykta XVI, kontemplacja piękna stworzenia pobudza do rozpoznania miłości Stwórcy, która wprawia w ruch Słońce i gwiazdy. Wyrażają to słowa psalmisty: „Gdy patrzę na Twe niebo, dzieło Twych palców, księżyc i gwiazdy, któreś Ty utwierdził: czym jest człowiek, że o nim pamiętasz, i czym – syn człowieczy, że się nim zajmujesz” (Ps 8,4-5). W poszanowaniu tego stworzenia chodzi o odpowiedzialność, jaką obecne pokolenia ponoszą wobec przyszłych generacji, poszczególnych państw i całej wspólnoty międzynarodowej.

WYMIAR NORMATYWNY NAUCZANIA JANA PAWŁA II I BENEDYKTA XVI W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA NATURALNEGO

Z nauczania Jana Pawła II i Benedykta XVI wynika, że problemy środowiska naturalnego są konsekwencją kryzysu moralnego, który jawi się jako zaburzenie relacji między człowiekiem a środowiskiem. Przyczyną tego jest kierowanie się w relacji między człowiekiem a środowiskiem jedynie własnymi potrzebami gospodarczymi (bez uwzględnienia specyfiki tego, co tworzy przyrodę: składników naturalnych, roślin, zwierząt, które są ze sobą powiązane i tworzą uporządkowany system); a także bezrefleksyjne wykorzystywanie zasobów naturalnych w taki sposób, jak gdyby były niewyczerpalne oraz wykorzystywanie takiej formy industrializacji, która powoduje zatrucie środowiska i obija się negatywnie na zdrowiu ludności. Zaburzenie relacji między człowiekiem a środowiskiem spowodowało kryzys ekologiczny, który zrodził wiele pytań takich, jak: Czy możemy patrzeć obojętnie na problemy związane z takimi zjawiskami, jak zmiany klimatyczne, pustynnienie, degradacja i utrata produktywności rozległych obszarów rolnych, zanieczyszczenie rzek i warstw wodonośnych, zanikanie różnorodności biologicznej, wzrost liczby katastrof naturalnych, deforestacja regionów równikowych i tropikalnych? Czy możemy być obojętni na tzw. zjawisko uchodźców ekologicznych: osoby, które ze względu na zniszczenie środowiska, w którym żyją, muszą je opuścić – niejednokrotnie razem z dobytkiem i stawić czoło niebezpieczeństwu i niewiadomym związanym z przymusowym przesiedleniem? Czy możemy nie re-

³ Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate* Ojca Świętego Benedykta XVI. O integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie, Poznań 2009.

agować w obliczu konfliktów zarówno już trwających, jak i potencjalnych, związanych z dostępem do zasobów naturalnych? Odpowiedzi na postawione pytania powinny prowadzić do refleksji nad działaniami, jakie należy podjąć w celu skutecznej ochrony środowiska naturalnego.

Normatywnym wskazaniem dla dyplomacji w nauczaniu Jana Pawła II w zakresie środowiska naturalnego jest w pierwszej kolejności dążenie do zintegrowanej ochrony środowiska naturalnego. Chodzi tu o taką solidarność międzynarodową, która rzeczywiście będzie realizować różnorodne programy ekologiczne. Papież jednak zwrócił uwagę, że powinny one respektować godność i wolność tych wszystkich, którym mają służyć. Ich ostatecznym celem powinna być ochrona środowiska naturalnego, która umożliwi poprawę jakości ludzkiego życia. Dlatego działania dyplomatyczne w tym zakresie powinny uwzględniać: potrzeby ludzi, ich rodzin, uznawane przez nich wartości, ich unikalne społeczne i kulturowe dziedzictwo. Jan Paweł II zwrócił uwagę, że w żadnej innej dziedzinie potrzeba solidarności nie jest tak widoczna, jak w kwestii ochrony środowiska naturalnego. Solidarność ta ukazuje się szczególnie w sytuacjach, gdy trzeba stawić czoło klęskom żywiołowym takim, jak: susze, cyklony, powodzie czy trzęsienia ziemi, których konsekwencje sięgają często poza granice państw bezpośrednio nimi dotkniętych. Jan Paweł II dostrzegał, że zbyt mało uwagi poświęca się ochronie warunków moralnych prawdziwej ekologii ludzkiej. Papież używał tego określenia w znaczeniu zbliżonym do terminu „ekologia człowieka”, który jest znany i powszechnie stosowany w nauce. Podobnie jak człowiek powinien wykorzystywać Ziemię z poszanowaniem pierwotnie zamierzonego dobra, tak musi on respektować własną naturalną i moralną strukturę, w jaką został wyposażony. Choć człowiek ma rozum i poczucie własnej godności, które pozwalają mu samodzielnie poszukiwać prawdy, to jednak jego rozwój uwarunkowany jest strukturą społeczną, w której żyje. Szczególną rolę w prawidłowym kształtowaniu jednostek i społeczeństwa odgrywa rodzina, w której „człowiek otrzymuje pierwsze i decydujące wyobrażenia związane z prawdą i dobrem, uczy się, co to znaczy kochać i być kochanym, a więc co konkretnie znaczy być osobą”. W rodzinie człowiek może rozwijać swoje możliwości, nabywać świadomości własnej godności i przygotowywać się do podjęcia swego przeznaczenia.

Normatywnym wskazaniem dla dyplomacji w nauczaniu Benedykta XVI w zakresie środowiska naturalnego jest dążenie do zachowania równowagi ekologicznej. Chodzi o stworzenie takiego modelu zrównoważonego rozwoju, który będzie budowany w poszanowaniu środowiska naturalnego. Zrównoważony rozwój jest projektem wielopłaszczyznowym i wielowątkowym. Powinien on ukazywać naukową koncepcję harmonizowania się ze sobą trzech podstawowych wielkości: środowiska, gospodarki i społeczeństwa, w taki sposób, aby każdej z nich zagwarantować trwałość i sukces. Rozwój ten wskazuje na konieczność zagwarantowania równych praw w dostępie do dóbr cywilizacyjnych obecnym

i przyszłym pokoleniom, ma również wymiar praktyczny, nazywany polityką ekologiczną, która obejmuje metody i strategie wprowadzania go w życie. Niezbędnym elementem integralnego rozwoju ludzkiego jest przyjęcie wartości chrześcijańskich. Humanizm chrześcijański powinien stać się główną siłą służącą rozwojowi człowieka i narodu. Gdy uznamy, że jesteśmy powołani – jako pojedyncze osoby i jako wspólnota – do uczestnictwa w rodzinie Boga jako Jego dzieci, będziemy zdolni zrodzić nową myśl i zaangażować nowe siły w służbę prawdziwego i pełnego humanizmu. Wielkim wyzwaniem dla świata jest miłość w prawdzie – *Caritas in veritate*. Na miłości powinna opierać się wszelka odpowiedzialność i powinność człowieka względem środowiska naturalnego. Jest ona wartością nie tylko w skali mikro, lecz także makro: stosunków społecznych, ekonomicznych, politycznych, międzynarodowych. Miłość społeczna jest wolą działania dla dobra wspólnego, w tym dla dobra środowiska naturalnego. Postawa ta powinna wynikać z poczucia wspólnoty i ogólnoludzkiego braterstwa. Ma ona dopełniać sprawiedliwość społeczną i razem z nią współtworzyć: solidarne współdziałanie dla dobra wspólnego, odpowiedzialność za nie, społeczny dialog i kompromis, wzajemne zrozumienie oraz życzliwość braterską. Powołując się na słowa Jana Pawła II, Benedykt XVI wspominał, niezbędne jest odnowienie solidarności między państwami, szczególnie między krajami znajdującymi się na drodze rozwoju i krajami uprzemysłowionymi. Oznacza to powinność wspólnego podejmowania decyzji, stawiania sobie za cel umocnienia mającego odzwierciedlać stwórczą miłość Boga, przymierza między człowiekiem a środowiskiem. Nie można także podejmować żadnego działania w jednej dziedzinie ekosystemu bez uwzględnienia jego wpływu na inne i ogólnie na jakość życia przyszłych pokoleń. Solidarność międzynarodowa na rzecz ochrony środowiska naturalnego powinna mieć miejsce zarówno w sytuacji ingerencji człowieka w środowisko, jak i klęsk żywiołowych. Papież podkreślał też, że solidarne współdziałanie państw na rzecz ochrony środowiska naturalnego wymaga wzajemnej zgody i stabilności gospodarczo-politycznej, która umożliwi realizację wielu zadań.

Dyplomaci, którzy starają się dostosowywać do wskazań Jana Pawła II oraz Benedykta XVI, realizują w praktyce trzy kierunki polityki ochrony środowiska naturalnego: od rozwiązywania problemów bieżących do problemów związanych z kumulacją negatywnych oddziaływań na środowisko; od przeciwdziałania zagrożeniom wyraźnie zlokalizowanym przestrzennie i krótkookresowym do unikania zagrożeń globalnych i długookresowych; od zajmowania się szkodami wyraźnymi i jednoznacznymi do przeciwdziałania ukrytym zagrożeniom, słabo wyrażonym i obciążonym bliżej nieokreślonym prawdopodobieństwem wystąpienia.

*

Z powyższych treści wynika, że problematyka ochrony środowiska naturalnego jest złożona i wieloaspektowa. Z kolei analiza nauczania Jana Pawła II i Bene-

dykta XVI prowadzi do wniosku, że kluczem do rozwiązywania problemów środowiska naturalnego jest poznanie ich źródeł. Do najważniejszych z nich należy: błędna hierarchia wartości (dobra materialne jako najwyższe dobro); konsumpcyjne traktowanie świata (zaspokajanie potrzeb wtórnych lub potrzeb pozornych) oraz egoistyczne nastawienie do dóbr (brak sprawiedliwego podziału zasobów naturalnych). Poznanie tych przyczyn jest pierwszym krokiem na drodze do przezwyciężenia kryzysu środowiskowego, który wymaga głębokich przemian w myśleniu i postawach człowieka. Oczyszczanie atmosfery, wody, gleby bez równoczesnego „oczyszczania” człowieka, jego mentalności będzie jedynie usuwaniem skutków bez sięgania do źródeł zła. Na dłuższą metę tego rodzaju działanie nie gwarantuje spodziewanych rezultatów w postaci poprawy sytuacji ekologicznej. Istotną rolę w „oczyszczaniu” człowieka i jego mentalności odgrywają ludzie wierzący, którzy propagując właściwą relację człowieka do natury, ukazują, że świat nie jest owocem przypadku ani konieczności, lecz jest owocem planu Bożego. W tym kontekście ludzie wierzący mają obowiązek zjednoczenia wszystkich wysiłków na rzecz ochrony środowiska z ludźmi dobrej woli. Podejmowane przez nich działania będą zmierzać do tego, aby świat rzeczywiście odpowiadał planowi Bożemu – by ludzie mogli żyć jak rodzina pod okiem Stwórcy. Człowiek interpretuje i kształtuje środowisko naturalne dzięki kulturze, która powinna być kształtowana przez odpowiedzialną wolność, respektującą nakazy prawa moralnego. Sposób, w jaki człowiek traktuje środowisko naturalne, wpływa na to, jak traktuje samego siebie, i na odwrót. Z nauczania Jana Pawła II i Benedykta XVI wynika, że potrzebne jest zweryfikowanie dotychczasowego stylu życia, który w wielu rejonach świata skłania się ku nieograniczonemu hedonizmowi i konsumpcjonizmowi przyczyniającym się do wielu szkód w środowisku naturalnym. Zniwelowanie tych zagrożeń może dokonać się dzięki solidarności międzynarodowej, której najważniejszym zadaniem powinno być: zwalczanie nędzy, niesprawiedliwości w korzystaniu z zasobów naturalnych, przeciwdziałanie konfliktom między narodami czy modyfikacja dotychczasowego stylu życia. Problemów ekologicznych ludzkości nie można rozwiązać wyłącznie środkami technicznymi. Konieczna jest zmiana świadomości, asceza ekologiczna, przemiana moralna dokonująca się poprzez wychowanie do ekologii, poszanowanie życia pod każdą postacią, a także troska o dobro wspólne. Odpowiedzialność za przyrodę kształtuje się najpierw na poziomie wychowania do ekologii w rodzinie, a dopiero później na poziomie narodowym i międzynarodowym. Szczególna odpowiedzialność za stworzenie spada na chrześcijan. Ludzie powinni wiedzieć, że sprzeciwiając się planom Boga, wprowadzają nieporządek, który dotyka całe stworzenie. Podejmowanie decyzji, na jakich źródłach energii oprzeć w przyszłości gospodarkę, jak realizować plany rozwojowe w danym kraju i na całym świecie, wiąże się nie tylko z wartościami o charakterze ekonomicznym czy politycznym, lecz także moralnym. Kluczem do skutecznej polityki międzynarodowej na rzecz ochrony środowiska naturalnego jest przede wszystkim edukacja ekologiczna, która umożliwia przemianę

materialnej i hedonistycznej hierarchii wartości, ascezę konsumpcji, oszczędne gospodarowanie zasobami planety. Działania dyplomacji na rzecz ochrony środowiska naturalnego powinny pogłębiać jedność rodziny ludzkiej, etos wspólnot narodowych i międzynarodowych, propagować godność człowieka jako stworzenia, kierować się miłością, służyć prawdzie, dobru wspólnemu i braterstwu oraz rozpowszechniać wartości uniwersalne. Z nauczania obu papieży wynika również, że sprawą fundamentalną dla dobra całej wspólnoty międzynarodowej jest zabezpieczenie życiowej przestrzeni, jaką stanowi Ziemia. Wszyscy tworzymy jej historię. „Każdy też człowiek, jako jej użytkownik decyduje o życiu lub śmierci tak obecnych, jak i przyszłych pokoleń. Dla rozwiązania tego poważnego problemu konieczny jest jednak zwrot w stronę etyki ekologicznej”.

SUMMARY

In the contemporary world, the environment is a subject to increasing degradation. This situation encourages to take action on not only local or regional level, but also internationally. On the international level a major role is played by diplomacy which may prevent many disasters by engaging in the efforts to protect the environment. It is therefore important to reflect on the subject within this field and to find the ways leading to effective protection of the environment. The purpose of this publication is to present the teachings of John Paul II and Benedict XVI addressed to diplomats and related to the environment, and to present the normative dimension of these teachings.

Keywords

environment, ecology, nature, John Paul II, Benedict XVI, diplomacy, moral diplomacy

BIBLIOGRAFIA

- Albińska E., *Dylematy polityki ochrony środowiska naturalnego*, w: *Caritas in veritate* zasadą polityki społecznej. Refleksje na kanwie encykliki Benedykta XVI o integralnym rozwoju ludzkim, red. T. Adamczyk, J. Mazur, Wydawnictwo KUL, Lublin 2011, s. 253-274.
- Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate* Ojca Świętego Benedykta XVI. O integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie, Wydawnictwo Pallotinum, Poznań 2009.
- Benedykt XVI, *Jeśli chcesz krzewić pokój, strzeż dzieła stworzenia*, Orędzie Jego Świątobliwości Benedykta XVI na Światowy Dzień Pokoju (1 stycznia 2010 r.), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 1(2010), s. 4-8.
- Benedykt XVI, *Kto chce budować pokój, musi chronić środowisko naturalne i ludzkie życie*. Przemówienie do korpusu dyplomatycznego (11 stycznia 2010 r.), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 2(2010), s. 41-44.
- Benedykt XVI, *Rodzina wspólnotą pokoju*. Orędzie Ojca Świętego Benedykta XVI na XLI Światowy Dzień Pokoju (1 stycznia 2008 r.), „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 1(2008), s. 25-28.

- Bołoz W., *Kościół i ekologia. W obronie człowieka i środowiska naturalnego*, Wydawnictwo Homo Dei, Kraków 2010.
- Bullock A. i in., *Słownik pojęć współczesnych*, Wydawnictwo Książnica, Katowice 1999¹.
- Dobrzańska B. i in., *Ochrona środowiska przyrodniczego*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2009.
- Grzesica J., *W stronę etyki ekologicznej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” XIII (1980), s. 139-151.
- Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus* Ojca Świętego Jana Pawła II. W setną rocznicę encykliki *Rerum novarum*, Rzym 1 maja 1991 r., w: *Dzieła zebrane Jana Pawła II*, t. 1, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 396-445.
- Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei Socialis* Ojca Świętego Jana Pawła II. Z okazji 20. rocznicy ogłoszenia *Populorum progressio*, Rzym 30 grudnia 1987 r., w: *Dzieła zebrane Jana Pawła II*, t. 1, Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 280-324.
- Jan Paweł II, *Otwórzmy serca i umysły na wyzwania naszych czasów. Przemówienie do korpusu dyplomatycznego* (10 stycznia 2002 r.), w: *Dzieła zebrane Jana Pawła II* (dalej: DZ), t. 5, Wydawnictwo M, Kraków 2007, s. 608-612.
- Jan Paweł II, *Pokój z Bogiem Stwórcą – pokój z całym stworzeniem. Orędzie na XXIII Światowy Dzień Pokoju* (1 stycznia 1990 r.), w: *Dzieła zebrane Jana Pawła II*, t. 4, Wydawnictwo M, Kraków 2007, s. 751-757.
- Jan Paweł II, *Transcendentne podstawy godności i praw człowieka* (9 stycznia 1989 r.), w: *Dzieła zebrane Jana Pawła II*, t. 5, Wydawnictwo M, Kraków 2007, s. 521-527.
- Jan Paweł II, *Współodpowiedzialność, solidarność, pokój*. Przemówienie w ośrodku Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nairobi (18 sierpnia 1985 r.), w: *Dzieła zebrane Jana Pawła II*, t. 14, Wydawnictwo M, Kraków 2009, s. 788-792.
- Kowalczyk S., *Człowiek a społeczność. Zarys filozofii społecznej*, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1994.
- Malinowski A., *Wstęp do antropologii i ekologii człowieka*, Łódź 1999.

Paweł Adam Makowski – doktor nauk teologicznych w zakresie teologii moralnej i politycznej (UAM). Absolwent studiów podyplomowych z zakresu: Służby Zagranicznej i Międzynarodowej (UAM), Negocjacji i Sztuki Dyplomacji (CDV) oraz Zarządzania w administracji publicznej (UEK). Główne zainteresowania naukowe oscylują wokół zagadnień myśli filozoficznej, politycznej i teologicznej oraz stosunków międzynarodowych. Jest autorem publikacji naukowych i autorem bloga naukowego (www.moraldiplomacy.com) z zakresu moralności dyplomacji.